

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

**ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Харків 2023

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

***Формування життєвої компетентності осіб з особливими
освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної
та інклюзивної освіти***

Збірник наукових праць

Харків – 2023

Тельна О. А.

Канд. пед. наук, доцент
Доцент кафедри спеціальної педагогіки і психології
та інклюзивної освіти

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне військове вторгнення армії РФ в Україну 24-го лютого 2022-го року поставило під удар систему вітчизняної освіти, унеможлививши навчання для декількох мільйонів українських дітей і підлітків. Руйнування та пошкодження будівель закладів освіти, бібліотек, палаців культури, центрів дитячої та юнацької творчості, спортивних і розважальних установ у 10-и областях залишило половину дитячого населення країни не лише без можливості навчатись, а й без ресурсів для повноцінної рекреації, фізичного та творчого розвитку. Змушені впродовж багатьох годин перебувати в обмеженому і часто позбавленому комфортного облаштування просторі укриттів або вивезені до інших країн діти опинились у стресових умовах неочікуваної реальності, нової для себе соціальної ситуації, сповненої тривожності, невідомості, багатьох загроз як безпосередньо їхньому життю та здоров'ю, так і психоемоційному стану.

У цьому контексті першочергового значення набуло питання організації системного навчання та дозвілля дітей у мінімалістичних умовах охопленої війною країни, коли професійна гнучкість психолого-педагогічних працівників і готовність до роботи в постійно змінюваній ситуації виходить на перший план і часто визначає успішність усього навчально-виховного процесу. Тому в підготовці майбутніх фахівців системи освіти необхідно особливу увагу приділяти якості викладання навчальних дисциплін, пов'язаних із організацією інклюзивного освітнього середовища, котре гарантовано створюватиме комфортні умови для фізичного перебування, навчання, виховання, соціалізації та рекреації усіх дітей незалежно від їхніх гендерних, психофізичних, національних, релігійних та інших відмінностей, але з особливою увагою до дітей із порушеннями психофізичного розвитку, котрі в часи війни потребують додаткового психолого-педагогічного супроводу [2].

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи інклюзивного навчання» для майбутніх психолого-педагогічних працівників у період воєнного стану має бути формування у здобувачів освіти комплексу загальнокультурних і суто фахових компетентностей, необхідних для ефективної діяльності з організації інклюзивної освіти дітей різних вікових груп та створення інклюзивного освітнього середовища в умовах малопрогнозованості та непередбачуваності навчально-виховного процесу.

Завданнями освітнього компоненту, відповідно, є:

1. розвинути професійний світогляд і наукові уявлення про сутність інклюзивної освіти на основі аналізу провідних концептуально-методологічних підходів до визначення понять «інклюзивне навчання» та «інклюзивне виховання»;
2. сформувані уявлення про загальні тенденції розвитку інклюзивної освіти у світі та в Україні;
3. виробити практичні навички й уміння визначати зміст, методи та оптимальні структурно-організаційні форми здійснення професійної діяльності у закладах освіти з інклюзивною формою навчання;
4. виробити навички командної роботи з навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах інклюзивного закладу освіти;
5. сформувані мотиваційно-компетентнісний підхід у вирішенні проблем створення інклюзивного освітнього середовища;
6. забезпечити досконале володіння стратегіями взаємодії з дітьми та дорослими різних вікових, гендерних, національних, психофізичних, соціокультурних груп;
7. виробити усвідомлення необхідності безперервного зростання власної психолого-педагогічної майстерності.

За результатами вивчення навчальної дисципліни здобувачі освіти мусять знати:

- основний зміст, структуру, напрями, специфіку діяльності психолого-педагогічного працівника з організації та впровадження освітньої інклюзії в період воєнного стану;
- науково обґрунтовані методи і сучасні технології організації власної професійної діяльності в умовах інклюзивного закладу освіти (в очній, та дистанційній формах);
- особливості фахової взаємодії психолого-педагогічного працівника зі спеціалістами інших служб систем інклюзивної освіти, соціального захисту й охорони здоров'я;
- етичні норми спілкування з представниками різних вікових, гендерних, національно-релігійних, соціокультурних груп, у тому числі, з особами, котрі мають ООП або атиповий психофізичний розвиток;

Окрім того, по завершенні вивчення навчальної дисципліни здобувачі освіти мусять уміти:

використовувати теоретичні знання та практичні уміння, отримані під час вивчення різних навчальних дисциплін психолого-педагогічного спрямування, для практичної роботи з організації психолого-педагогічного супроводу учасників навчально-виховного процесу в умовах інклюзивної освіти;

- застосовувати в практичній діяльності ефективні стратегії взаємодії з різнопрофільними фахівцями та батьками дітей із ООП;

- складати програму діяльності всіх учасників освітнього процесу з проектування та створення інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної, шкільної, позашкільної та професійно-технічної освіти;

- опрацьовувати чинні вітчизняні та міжнародні нормативно-правові джерела й оформлювати документацію, що регламентує діяльність психолого-педагогічного працівника в системі інклюзивної освіти;

- надавати консультативну допомогу родинам дітей із особливими потребами та психофізичними порушеннями щодо оптимізації їх виховання, навчання й забезпечення належного рівня життєдіяльності.

Також, згідно зі стандартом спеціальної освіти, здобувачі освіти мають оволодіти низкою основних загальних і фахових компетентностей:

1. Загальні компетентності:

- ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
- ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК-5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК-6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
- ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК-8. Здатність працювати в команді.
- ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.
- ЗК-10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) [1].

2. Спеціальні (фахові) компетентності:

- СК-1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності, розвитку, навчання, виховання та соціалізації осіб із ООП.
- СК-2. Здатність до аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду становлення і розвитку спеціальної та інклюзивної освіти.
- СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.
- СК-4. Здатність планувати й організовувати освітньо- корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із ООП.
- СК-6. Здатність працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей із

ООП, у тому числі з інвалідністю в різних типах закладів.

- СК-7. Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.
- СК-11. Здатність дотримуватись основних принципів, правил, прийомів і форм суб'єкт-суб'єктної комунікації.
- СК-12. Здатність організувати дитячий колектив, створювати в ньому рівноправний клімат і комфортні умови для особистісного розвитку вихованців і їхньої соціальної інтеграції.
- СК-13. Здатність будувати гармонійні відносини з особами з психофізичними порушеннями, їхніми сім'ями та учасниками спільнот без упередженого ставлення до індивідуальних потреб.
- СК-14. Здатність до роботи зі спільнотою - на місцевому, регіональному, національному, європейському і більш широкому глобальному рівнях з метою формування толерантного, гуманного ставлення до осіб з ООП, розвитку здатності до рефлексії, включно зі спроможністю обмірковувати власні й інші системи цінностей.
- СК-15. Здатність аргументовано відстоювати власні професійні переконання, дотримуватись їх у фаховій діяльності.
- СК-16. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку [1].

Визначені стандартом вищої освіти нормативні результати навчання бакалаврів також вимагають від здобувачів спеціальної освіти:

- РН1. Знати сучасні теоретичні основи спеціальної освіти відповідно до спеціалізації, застосовувати методи теоретичного й експериментального дослідження у професійній діяльності, релевантні статистичні методи обробки отриманої інформації, узагальнювати результати дослідження.
- РН2. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування конкретних задач спеціальної та інклюзивної освіти.
- РН3. Розуміти закономірності й особливості розвитку та функціонування, обмеження життєдіяльності у контексті професійних завдань.
- РН5. Розуміти принципи, методи, форми та сутність організації освітньо-корекційного процесу в різних типах закладів.
- РН7. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом.
- РН9. Мати навички комплектування й організації діяльності спеціальних закладів освіти, спеціальних груп у закладах дошкільної освіти, спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти тощо.
- РН10. Здійснювати спостереження за дітьми з психофізичними порушеннями (інтелекту, мовлення, зору, слуху, опорно-рухових функцій тощо), реалізовувати корекційно-педагогічну роботу з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей, індивідуальних освітніх потреб, можливостей і здібностей.

- РН11. Застосовувати у професійній діяльності знання про методики, технології, форми і засоби реабілітації та корекційно-розвивального навчання дітей з ООП.
- РН12. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності дитини з ООП.
- РН15. Застосовувати у професійній діяльності сучасні універсальні та спеціалізовані інформаційні системи та програмні продукти; бібліотечні ресурси та технології, зокрема електронні; спеціальну апаратуру й інструменти.
- РН16. Ухвалювати обґрунтовані рішення з урахуванням цілей, ресурсних і законодавчих обмежень, ціннісних орієнтирів.
- РН17. Мати навички самостійного навчання та пошуку необхідної інформації [1].

Отже, бачимо, що в умовах воєнного стану фахова підготовка кваліфікованих психолого-педагогічних працівників, готових до ефективної діяльності зі створення інклюзивного освітнього середовища набуває особливої актуальності, адже категорія дітей із ООП постійно збільшується, і це вимагає від держави залучення додаткових ресурсів, спрямованих на забезпечення гнучкого толерантного ставлення до індивідуальних особливостей усіх учасників освітнього процесу, зумовлюючи необхідність дотримання вимог стандарту вищої освіти за спеціальністю 016 під час навчання не лише майбутніх спеціальних педагогів, а й усіх психолого-педагогічних працівників.

Література

1. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2020 р. № 799. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-016-specialna-osvita-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti>
2. Чеботарьова О. В. *Навчання, допомога та підтримка дітей з особливими потребами як важливі гуманістичні напрями освіти в умовах кризових викликів. Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі : матеріали VIII Міжнар. Наук.-практ. Конф. (23 листопада 2022 року, м. Суми). - Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. С. 86-89.*

Терехова І. Ю.

вчитель розвитку слухозоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови
 Комунальний заклад
 «Харківська спеціальна школа №5»
 Харківської обласної ради

**ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ
 НА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ
 З РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ МОВЛЕННЯ**